

Andrzej Grzegorz Harla
Uniwersytet Warszawski

UKŁAD CZĘŚCI OGÓLNEJ POSTĘPOWANIA NIEPROCESOWEGO

1. WSTĘP

1. Postępowanie nieprocesowe, uprzednio (do 1964 r.) mające ustawowe miano „postępowania niespornego”, jest jednym z trzech (obok postępowania procesowego i postępowania egzekucyjnego) tzw. głównych postępowań sądowych w sprawach cywilnych¹. W odróżnieniu wszakże od postępowania procesowego i egzekucyjnego, które zostały skodyfikowane w ramach jednego Kodeksu postępowania cywilnego z 1930/32 r.², postępowanie nieprocesowe (*vel* niesporne) zostało zunifikowane kilkoma dekretemi³ dopiero po II wojnie światowej w latach 1945–1947, a skodyfikowane w ramach nowego Kodeksu postępowania cywilnego z 1964 r.⁴, w którym zostały zawarte przepisy o postępowaniu procesowym, nieprocesowym i egzekucyjnym, a także przepisy o postępowaniach pomocniczych⁵ i przepisy z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego.

W ramach kodyfikacji z 1964 r. zostały wyodrębnione strukturalnie przepisy ogólne postępowania nieprocesowego (art. 506–525 k.p.c.) i jego przepisy szczegółowe, normujące postępowanie nieprocesowe w poszczególnych typach spraw cywilnych skierowanych na drogę tegoż właśnie postępowania (art. 526–694 k.p.c.).

¹ W kwestii rodzajów postępowań w sprawach cywilnych – zob. w szczególności: S. Włodyka, *Pojęcie postępowania cywilnego i jego rodzaje*, (w:) J. Jodłowski (red.), *Wstęp do systemu prawa procesowe cywilnego*, Wrocław 1974, s. 233 i n. W kwestii koncepcji „systemu operacyjnego” procedury cywilnej (obejmującego m.in. zagadnienie rodzajów cywilnego postępowania sądowego) – zob. A. G. Harla, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Zarys wykładu*, Warszawa 2011, s. 50 i n.

² Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 29 listopada 1930 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. nr 83, poz. 651; tekst jedn. z dnia 1 grudnia 1932 r., Dz.U. nr 112, poz. 934); dalej: d.k.p.c. (tzw. dawny k.p.c.).

³ Zob. niżej – Rozdział 3 (Unifikacja postępowania niespornego).

⁴ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. nr 43, poz. 296; tekst jedn. z dnia 8 grudnia 2017 r., Dz.U. z 2018 r., poz. 1360, z późn. zm.); dalej: k.p.c.

⁵ Przepisy te nie zostały wyodrębnione strukturalnie.

Tym samym został powielony – w zakresie wyodrębnienia przepisów ogólnych oraz szczegółowych – ustawodawczy model unifikacyjny z lat 1945–1947, który został przygotowany na podstawie materiałów Komisji Kodyfikacyjnej II RP⁶. Warto wspomnieć, że w listopadzie 1984 r. na specjalnej konferencji naukowej (z okazji XX-lecia uchwalenia k.p.c. z 1964 r.)⁷ została poruszona problematyka związana z częścią ogólną postępowania nieprocesowego⁸.

2. Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie kilku refleksji dotyczących układu przepisów ogólnych postępowania nieprocesowego (art. 506–525 k.p.c.), co jest uzasadnione m.in. tym, że były one już wielokrotnie nowelizowane⁹ i nie wszystkie ich nowelizacje można uznać za trafne i fortunate.

Gwoli ścisłości należy nadmienić, że w zakres zagadnienia „układu części ogólnej (przepisów) postępowania nieprocesowego” wchodzi trzy, pozostające ze sobą we wzajemnym związku, kwestie: struktura tych przepisów¹⁰, ich charakter

⁶ Komisja Kodyfikacyjna II RP została powołana ustawą z dnia 3 czerwca 1919 r. o komisji kodyfikacyjnej (Dz.U. nr 44, poz. 315). Art. 2 tej ustawy stanowił, że: „Do zakresu działania tej komisji należy: a) przygotowanie projektów jednolitego ustawodawstwa dla wszystkich ziem w skład Państwa wchodzących, a to w dziedzinie prawa cywilnego i karnego; b) przygotowanie innych projektów ustawodawczych, które komisja kodyfikacyjna wypracuje bądź na skutek uchwały Sejmu, bądź też w porozumieniu z Ministerstwem Sprawiedliwości”. Materiały, opracowane przez Komisję, były publikowane w formie zeszytów o ciągłej numeracji. Zob. np.: X. Fierich, *Unifikacja ustawodawstwa*, (w:) *Dziesięciolecie Polski Odrodzonej. Księga Pamiątkowa 1918–1928*, Kraków–Warszawa 1928, s. 263 i n.; S. Grodziski, *Prace nad kodyfikacją i unifikacją polskiego prawa prywatnego (1919–1947)*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 1992, z. 1–4, s. 9 i n.; S. Grodziski, *W osiemdziesięciolecie Komisji Kodyfikacyjnej (Geneza i struktura)*, „Państwo i Prawo” 2000, z. 4, s. 1 i n.; S. Grzybowski, *Zagadnienia kodyfikacyjne polskiego prawa cywilnego (Organizacja i wyniki pracy 1919–1992)*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 1992, z. 1–4, s. 91 i n. Zob. także A. G. Harla, *Syndyk masy upadłości w polskim prawie cywilnym (materialnym i procesowym)*, Warszawa 2007, s. 37 i n.

⁷ Konferencja została zorganizowana przez IBPS, SN, IPiP PAN i Zakład Postępowania Cywilnego IPC UW. Zob. *Wystąpienie Ministra Sprawiedliwości dra Lecha Domerackiego*, „Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego” 1986, z. 25, Warszawa 1987, s. 3.

⁸ M. Jędrzejewska, *Ogólne zagadnienia postępowania nieprocesowego w świetle praktyki sądowej i doktryny*, „Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego” 1986, z. 25, s. 97 i n. W opracowaniu tym (s. 102–103) przy omawianiu problematyki ogólnych założeń postępowania nieprocesowego wskazano także strukturalne wyodrębnienie dwóch części postępowania nieprocesowego – ogólnej (art. 506–525 k.p.c.) i szczegółowej (art. 526–694 k.p.c.).

⁹ Ostatnio, w krótkich odstępach czasu (2013–2017) ogłoszono aż cztery teksty jednolite k.p.c. z 1964 r.: z dnia 17 grudnia 2013 r. (Dz.U. z 2014 r., poz. 101); z dnia 31 października 2016 r. (Dz.U. z 2016 r., poz. 1822); z dnia 8 grudnia 2017 r. (Dz.U. z 2018 r., poz. 155; z dnia 16 lipca 2018 r. (Dz.U. z 2018 r., poz. 1360).

¹⁰ Chodzi o podział ustawy na jednostki strukturalne. Ustawy mają zróżnicowaną strukturę; np.: k.p.c. z dnia 17 listopada 1964 r. (tekst jedn. Dz.U. z 2018 r., poz. 1360, z późn. zm.) ma sześcioszczebelową strukturę (części – księgi – tytuły – działy – rozdziały – oddziały); Kodeks cywilny z dnia 23 kwietnia 1964 r. (tekst jedn. Dz.U. z 2018 r., poz. 1025, z późn. zm.) – pięcioszczebelową (księgi – tytuły – działy – rozdziały – oddziały); Kodeks rodzinny i opiekuńczy z dnia 25 lutego 1964 r. (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 682, z późn. zm.) – czteroszczebelową (tytuły – działy – rozdziały – oddziały; w gruncie rzeczy kodeks ten to księga Kodeksu cywilne-

i kolejność. Dobrze opracowanie tych kwestii przyczynia się do realizacji postulatów legislacyjnego, ujętego w prawniczej paremii: *Legem brevem esse oportet* („Ustawa powinna być zwięzła”, Seneka), który oznacza także i to, że w „części ogólnej”¹¹ jest miejsce tylko na przepisy ogólne, tj. takie, które mają odniesienie do wszystkich spraw podlegających danej kategorii¹², a przepisy, które nie mają charakteru norm ogólnych (czyli odnoszą się tylko do pewnej subkategorii spraw), powinny być zamieszczone w części szczegółowej ustawy¹³. Jeżeli jest inaczej, to ustawa traci na klarowności i przejrzystości, co często ujemnie odbija się na jej stosowaniu. Chodzi zatem o przestrzeganie zasady spójności ustawy (dzięki czemu można uniknąć sprzeczności pomiędzy jej unormowaniami, jak też sprzeczności pomiędzy jej strukturą a zasadami dobrej legislacji).

2. ISTOTA POSTĘPOWANIA NIEPROCESOWEGO (NIESPORNego)

1. Istotę i główne zasady konstrukcyjne postępowania nieprocesowego (niespornego) oddają – nadal trafnie – materiały Komisji Kodyfikacyjnej II RP dotyczące Projektu (1936) księgi pierwszej Kodeksu postępowania niespornego¹⁴. Należy mieć na uwadze, że unifikacja postępowania niespornego (dokonana dekretami z lat 1945–1947) była opracowana na podstawie materiałów tej Komisji, a unormowania Kodeksu postępowania cywilnego z 1964 r., dotyczące części ogólnej postępowania nieprocesowego, były w gruncie rzeczy wzorowane na tychże materiałach i dekretach unifikacyjnych. Z tych właśnie względów konieczne jest zwięzłe przedstawienie głównych założeń Komisji Kodyfikacyjnej

go, która znalazła się poza nim); Kodeks karny z dnia 6 czerwca 1997 r. (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 2204, z późn. zm.) – dwuszczeblową (części – rozdziały); Kodeks postępowania karnego z dnia 6 czerwca 1997 r. (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 1904, z późn. zm.) – dwuszczeblową (działy – rozdziały).

¹¹ Jednostki strukturalne pod nazwą „część ogólna” wyodrębniono w dwóch ustawach: w Kodeksie cywilnym z 1964 r. („Księga I. Część ogólna”; art. 1–125) i w Kodeksie karnym z 1997 r. („Część ogólna”; art. 1–116).

¹² O ile przepis szczególny nie stanowi inaczej – *lex specialis derogat legi generali*. Klasycznym przykładem to art. 426 k.p.c. z postępowania odrębnego w sprawach małżeńskich (stanowiący, że: „Do reprezentowania strony konieczne jest pełnomocnictwo [procesowe], udzielone do prowadzenia danej sprawy”), będący *lex specialis* do art. 88 k.p.c. (stanowiącego, że: „Pełnomocnictwo może być albo procesowe – bądź to ogólne, bądź to do prowadzenia poszczególnych spraw – albo do niektórych tylko czynności procesowych”).

¹³ Klasycznym przykładem są przepisy o postępowaniach odrębnych (art. 425 i n. k.p.c.).

¹⁴ Komisja Kodyfikacyjna. Podkomisja Postępowania Niespornego. Zeszyt 1. Ogólnego zbioru nr 89. (Druk z 1.7.1936 r.). *Treść: I. Projekt księgi pierwszej kodeksu postępowania niespornego, uchwalony w pierwszym czytaniu przez podkomisję postępowania niespornego Komisji Kodyfikacyjnej. II. Uzasadnienie*, Warszawa 1936. Projekt ten z Uzasadnieniem powoływany jest niżej jako „Projekt (1936)”.

II RP, dotyczących kodyfikacji części ogólnej postępowania niespornego (czyli nieprocesowego), a także – w dalszej kolejności – przytoczenie stosownych fragmentów (notabene zwięźle zredegutowanych) ww. Projektu (1936) celem zobrazowania toku rozumowania Komisji, w szczególności zastosowanych przez nią metod wnioskowania (dedukcyjnej i indukcyjnej) oraz przyjętych argumentów. Te założenia wraz z ich uzasadnieniem stanowią zobiektywizowany układ odniesienia (kryterium) dla analizy zagadnienia naukowego będącego przedmiotem niniejszego opracowania.

2. Komisja Kodyfikacyjna II RP w głównych kwestiach, wpływających na sposób ujęcia przepisów ogólnych postępowania niespornego, przyjęła¹⁵ następujące założenia¹⁶:

1) oba postępowania, tj. sporne (procesowe) i niesporne (nieprocesowe), mają służyć rozpoznawaniu spraw cywilnych ze swej natury (*lex generalis*), a także tych spraw, które ze swej natury nie są sprawami cywilnymi, ale z mocy ustawy zostały lub zostaną przekazane na drogę postępowania cywilnego (*lex specialis*);

2) obowiązywać ma domniemanie, że sprawy cywilne mają być rozpoznawane w postępowaniu procesowym (*lex generalis*), chyba że ustawa przekaże je na drogę postępowania niespornego (*lex specialis*);

3) trudno ustalić jednoznaczne i uniwersalne kryterium, na podstawie którego pewne sprawy powinny być przekazane nie do postępowania spornego, lecz do postępowania niespornego; w tej kwestii duże znaczenie ma relacja między potrzebą ochrony interesu prywatnego a potrzebą ochrony interesu publicznego w sprawach cywilnych;

4) ze względu na relację między interesem prywatnym a publicznym w sprawach „niespornych” (a także ze względu na różnorodność spraw przekazanych do postępowania niespornego) sąd cywilny powinien w postępowaniu niespornym mieć dużo większe niż w postępowaniu procesowym możliwości działania z urzędu (np. dopuszczania dowodów, a także wszczynania postępowania);

5) istotna różnica między postępowaniem procesowym a niespornym polegać ma na zasadzie konstrukcyjnej obu tych postępowań: postępowanie procesowe jest oparte na zasadzie dwóch stron (zasada dwustronności), a niesporne – na zasadzie uczestników (zasada uczestnictwa);

6) postępowanie niesporne zostanie skodyfikowane w ramach odrębnego – od (dawnego) Kodeksu postępowania cywilnego z 1930/32 r. – kodeksu, określonego nazwą „Kodeks postępowania niespornego”;

¹⁵ Przedstawiony tu katalog 8 założeń został opracowany na podstawie Projektu Komisji Kodyfikacyjnej z 1936 r.

¹⁶ Założenia te mają charakter aksjomatów (pewników lub postulatów). O wyróżnianiu wśród aksjomatów pewników i postulatów – zob. np. J. Wawrzycki, *Wstęp*, (w:) I. Newton, *Matematyczne zasady filozofii przyrody*, Kraków 2011, s. 161 i n.

7) w postępowaniu niespornym mają być stosowane odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania cywilnego (o procesie), chyba że ustawa stanowić będzie inaczej;

8) Kodeks postępowania niespornego będzie składać się z dwóch odrębnych części („ogólnej i szczegółowej”), które zostaną nazwane „księgami”: księgi I, zawierającej przepisy ogólne dla całego postępowania niespornego, i księgi II, zawierającej przepisy szczegółowe, tj. przepisy dotyczące tylko postępowania, przewidzianego wyłącznie dla danego typu (rodzaju) sprawy, przekazanego do tego postępowania.

3. W „Przedmowie” do Projektu (1936) zawarto następujące wywody¹⁷: „Początek prac nad kodyfikacją postępowania niespornego odnieść należy do drugiej połowy 1928 r. Na (...) konferencji (...), dano wyraz zapatrywaniu, że ze względu na różnorodność spraw, które wchodzi w zakres drogi postępowania niespornego według ustawodawstw dzielnicowych i które nadto – wobec wyrażonej w tym kierunku tendencji rozwojowej – mogą być do tej drogi przekazane przez przyszłe ustawodawstwo polskie, ze wszech miar wskazane jest ustalenie ogólnych przepisów, które by podlegały zastosowaniu we wszystkich rodzajach postępowania niespornego, o ile dla poszczególnych stosunków nie byłyby uczynione odpowiednie wyjątki (...). W maju 1929 r. referenci [M. Allerhand, E. Waśkowski] przeprowadzili dyskusję nad metodą opracowania *przepisów ogólnych* i stwierdziwszy, że ustalenie przepisów tych mogłoby być osiągnięte dwojakim sposobem: albo w drodze dedukcji z istoty i zadań postępowania niespornego, albo w drodze indukcji z przepisów, dotyczących postępowania w poszczególnych rodzajach spraw, uznali za wskazane połączyć obie metody, przy czym zgodność wyników każdej z nich miała być probierzem ich wartości. W tym celu prof. Allerhand opracował projekt przepisów ogólnych metodą dedukcyjną, wychodząc z pojęcia i zadań postępowania niespornego, a prof. Waśkowski, po uprzednim opracowaniu przepisów tego postępowania w najbardziej typowych rodzajach spraw, wyłuszczył z nich normy o charakterze ogólnym. Po opracowaniu tymi metodami zasad, mających stanowić *część ogólną* przyszłego kodeksu postępowania niespornego, uzgodnienie i uzupełnienie ich włożone było na *subkomitet*, (...). Subkomitet (...) zajął się opracowaniem nie tylko projektu części ogólnej kodeksu, ale też zestawieniem projektu części szczegółowej. (...) w styczniu 1933 r. utworzono osobną podkomisję postępowania niespornego, (...). (...) [w kwietniu 1936 r.] projekt ten został przyjęty przez podkomisję (...). Stanowi on księgę I. kodeksu, którego księgę II. stanowić będzie część szczegółowa, obejmująca różne rodzaje spraw przekazanych do działu postępowania niespornego, (...). Podkomisja opatrzyła projekt części ogólnej *uzasadnieniem*, które ułatwi orientowanie się w tej szczególnie trudnej i pod względem konstrukcyjnym poniekąd

¹⁷ Szczególną uwagę warto zwrócić na dwa kwestie: 1) zastosowanych metod wnioskowania (dedukcyjnej i indukcyjnej); 2) wyodrębnienia *części ogólnej* i *części szczegółowej* projektowanego Kodeksu postępowania niespornego.

nowej materii. (...) Projekt ten podkomisja przyjęła [w czerwcu 1936 r.] z pewnymi zmianami (...)”¹⁸.

4. W ramach „Uwag ogólnych” Uzasadnienia Projektu (1936) Komisja Kodyfikacyjna przedstawiła następujący wywód¹⁹:

„Głównym zadaniem sądu cywilnego jest rozstrzyganie sporów, wynikłych między stronami. Ale już w odległych czasach spotykamy się ze współdziałaniem sądu przy zawiązaniu, zmianie oraz zniesieniu aktów prawnych, jak np. przy legitymacji, adopcji, usamowolnieniu i t.p. Tę działalność nieprocesową rozciągnięto z biegiem czasu na inne różnorodne czynności, których rozstrzyganie w drodze procesu uważano za nieodpowiednie i dla których stworzono wspólną nazwą «sądownictwa dobrowolnego» (*freiwillige Gerichtsbarkeit, jurisdiction gracieuse*) lub «postępowania niespornego» celem przeciwstawienia tego rodzaju postępowania procesowi, w którym rozstrzyga się spory o prawa prywatne. Powodowano się przy tym nie tyle określoną myślą przewodnią, ile względami celowości, wskutek czego w wielu przypadkach przepis prywatny wymaga rozpoznania sprawy w postępowaniu niespornym, chociaż jej rozstrzygnięcie mogłoby być pozostawione postępowaniu procesowemu.

Pojęcie postępowania niespornego nastrocza wobec tego trudności, czynności bowiem, przez sąd w tym postępowaniu dokonywane, nie mają jednolitego charakteru. Obok współdziałania przy powstaniu, zmianie lub zniesieniu stosunków prawnych należą tu: *czynności natury prewencyjnej*, mające na celu zapobieżeniu naruszeniu prawa, jak np. zabezpieczenie spadku, czynności rejestrowe i t.p., (...).

Postępowanie nieprocesowe znane jest również i na *ziemiach polskich*, ale z natury rzeczy nie jest unormowane jednolicie, gdyż opiera się na ustawach dzielnicowych. (...) Mając więc ujednostajnić w całym Państwie postępowanie niesporne, nie można oprzeć się wyłącznie na jednej tylko ustawie, lecz należy w znacznej mierze obrać zasady nowe. Przede wszystkim zaś należy określić, jakie sprawy mają być przekazane postępowaniu niespornemu, bez tego bowiem nie byłoby możliwe wprowadzenie ogólnych zasad tego postępowania. (...). Z zestawienia już wyżej wymienionych spraw, przekazanych postępowaniu niespornemu, wynika, że wymagają one odrębnego unormowania proceduralnego, każda bowiem z nich dotyczy stosunku prawnego, nie pozostającego w łączności ze stosunkiem innym. Nie wyłącza to jednak tego, że można ustalić pewne ogólne zasady, bez względu na poszczególne stosunki prawne, przekazane sądom do załatwienia w postępowaniu niespornym. Wobec tego ustawa powinna przede wszystkim określić ogólny tryb postępowania dla wszelkich spraw, szczególnie zaś normy powinna zawierać druga jego część, dotycząca poszczególnych stosunków prawnych. Tak też czyni projekt, mając na względzie, że niewłaściwe

¹⁸ Projekt (1936), s. 3–5. Wyróżnienia *kursywą* jak w oryginale.

¹⁹ W przytoczonym fragmencie utrzymano podział tekstu na akapity, tak jak w oryginale.

byłoby powtarzanie dla każdego stosunku prawnego przepisów, których ogólne ujęcie jest możliwe.

Przy kodyfikacji postępowania niespornego należało zastanowić się także nad tym, jaką mu nadać *nazwę*. Projekt uznał za najodpowiedniejszą nazwę *«postępowanie niesporne»*, chociaż jest ona określeniem tylko negatywnym. Nazwa ta oddaje jednak lepiej istotę postępowania, niż każde inne określenie, a mianowicie wskazuje na to, że sąd nie tak postępuje, jak w postępowaniu procesowym, co jednak nie powinno wykluczać stosowania wielu przepisów postępowania procesowego. Istnieją bowiem pewne najogólniejsze zasady, których uwzględnienie jest możliwe w każdym rodzaju postępowania sądowego²⁰.

5. W ramach Uzasadnienia „Przepisów wstępnych” (Rozdział I) „Postanowień ogólnych” (Księga I) projektowanego Kodeksu postępowania niespornego Komisja przedstawiła poniżej przytoczone rozważania i wywody dotyczące kwestii: a) przekazywania spraw do postępowania niespornego (art. 1), b) sposobu wszczynania postępowania (art. 2), c) odpowiedniego stosowania przepisów o procesie (art. 4), d) zasady uczestnictwa (art. 14), e) przeprowadzania dowodów z urzędu (art. 28 Projektu (1936)).

W kwestii przekazywania spraw do postępowania niespornego (art. 1 Projektu (1936)²¹) motywy ustawodawcze były następujące: „Zasadą jest, że sprawy o prawa prywatne sąd rozstrzyga w postępowaniu procesowym. Od tej zasady istnieją wyjątki, niektóre bowiem sprawy przekazane są postępowaniu nieprocesowemu, a mianowicie egzekucyjnemu, upadłościowemu, niespornemu i t.d. Wobec przyjętej przez projekt zasady, sprawa, do której rozstrzygnięcia powołane są sądy, może być rozpoznana w postępowaniu niespornym tylko wtedy, gdy wyraźny przepis stanowi, że ten rodzaj postępowania jest dopuszczalny. Wyraża to art. 1 (...)”²².

W kwestii sposobu wszczynania postępowania niespornego (art. 2 Projektu (1936)²³) motywy ustawodawcze były następujące: „Postępowanie procesowe wszczyna się, poza wyjątkowymi sprawami o ważności małżeństwa, które i z urzędu mogą być wszczęte, *tylko na wniosek*, chodzi w nim bowiem o ochronę prawa prywatnego. Tej zasady niepodobna całkowicie trzymać się w postępowaniu niespornym, w wielu bowiem przypadkach sąd powinien wkroczyć *z urzędu*, zwłaszcza tam, gdzie tego wymaga interes publiczny oraz w sprawach osób, które pozostają pod szczególną pieczęcią władzy państwowej. (...) Projekt uwzględnia

²⁰ Projekt (1936), s. 15–17. Wyróżnienia *kursywą* jak w oryginale.

²¹ Art. 1 Projektu (1936) stanowił, że: „Sądy powszechne rozpoznają w drodze postępowania niespornego tylko te sprawy, które z mocy niniejszego kodeksu i innych ustaw w tej drodze winny być rozpoznawane”.

²² Projekt (1936), s. 18. Wyróżnienia *kursywą* jak w oryginale.

²³ Art. 2 Projektu (1936) stanowił, że: „§ 1. Sąd wszczyna postępowanie na wniosek osoby zainteresowanej albo właściwej władzy, a w przypadkach w ustawie wskazanych, również z urzędu. § 2. Każda władza obowiązana jest zawiadomić sąd o zdarzeniu, które jest podstawą wszczęcia postępowania z urzędu”.

zarówno system wszczęcia postępowania z urzędu, jak i system wszczęcia go na wniosek (§ 1). Kiedy atoli jedno, a kiedy drugie ma nastąpić, to może być unormowane tylko w części szczegółowej kodeksu, obejmującej poszczególne stosunki prawne, gdyż ogólnej zasady nie można tu ustanowić. Z tego powodu w postanowieniach ogólnych projektu wyrażono jedynie, kiedy postępowanie może być wszczęte, przy czym zaznaczono, że *zasadą jest postępowanie na wniosek, a wyjątkiem – wszczęcie z urzędu*. Z tego wynika, że sąd tylko tam z własnej inicjatywy może wszcząć postępowanie niesporne, gdzie ustawa wyraźnie to stanowi. (...)”²⁴.

W kwestii odpowiedniego stosowania przepisów o procesie (art. 4 Projektu (1936)²⁵) motywy ustawodawcze były następujące: „Postępowanie niesporne różni się w istocie swojej od postępowania procesowego między innym tym, że często brak w nim dwu stron, a więc przeciwników, występują natomiast osoby, których interesy nie muszą być sprzeczne, w wielu zaś przypadkach występuje głównie jedna osoba, chociaż i wtedy co do wyniku sprawy mogą być interesowane także inne osoby. Dalsza różnica polega na tym, że w postępowaniu niespornym więcej występuje na zewnątrz interes publiczny, wskutek czego sąd nie ogranicza się do uwzględnienia tylko faktów przytoczonych przez osoby działające, lecz bada z urzędu, czy nie zachodzą inne jeszcze okoliczności, mające wpływ na wynik sprawy, prowadzi dowody z urzędu i nie jest ograniczony w wyborze środków dowodowych. (...). Przytoczone różnice uzasadniają odmienne traktowanie postępowania niespornego i procesowego i wprowadzenie pewnych zasad, które odpowiadają tylko istocie postępowania niespornego. Niektóre jednak zasady postępowania procesowego, zwłaszcza dotyczące formy zewnętrznej czynności stron oraz sądu i przeprowadzenia dowodów, można stosować w każdym postępowaniu sądowym, a zatem także w niespornym. W tym tedy zakresie okazuje się zbędnym szczegółowe unormowanie toku postępowania i wystarcza *powołanie się na przepisy kodeksu postępowania cywilnego*. Te przepisy należy jednak stosować tylko odpowiednio, a więc tam, gdzie istota postępowania niespornego nie wymaga odstąpienia od nich. (...)”²⁶.

W kwestii zasady uczestnictwa (art. 14 Projektu (1936)²⁷) motywy ustawodawcze były następujące: „1) W postępowaniu procesowym występują dwie strony – powód i pozwany, co nie wyklucza, że po jednej lub drugiej stronie

²⁴ Projekt (1936), s. 18–19. Wyróżnienia *kursywą* jak w oryginale.

²⁵ Art. 4 Projektu (1936) stanowił, że: „W postępowaniu niespornym stosuje się odpowiednio przepisy kodeksu postępowania cywilnego, z zachowaniem przepisów zawartych w niniejszym kodeksie, tudzież innych przepisów szczególnych”.

²⁶ Projekt (1936), s. 20–21. Wyróżnienia *kursywą* jak w oryginale.

²⁷ Art. 14 Projektu (1936) stanowił, że: „§ 1. Każdy, czyich praw dotyka wynik postępowania, jest zainteresowany w sprawie. Ma on prawo wziąć udział w sprawie w każdym jej stanie. Jeżeli weźmie udział staje się uczestnikiem, jak zgłaszający wniosek o wszczęcie postępowania. § 2. Jeżeli się ujawni, że zainteresowany nie jest uczestnikiem, sąd wezwie go do wzięcia udziału w sprawie. W razie potrzeby przewodniczący wyznaczy kuratora do zastępowania zainteresowa-

może występować kilka osób. Nie ma też procesu, w któryby mogła występować jedna tylko strona. Inaczej przedstawia się rzecz w postępowaniu niespornym. Może ono toczyć się ze względu na jedną tylko osobę, może jednak i większa ilość osób być zainteresowana w wyniku postępowania, przy czym interesy tych osób mogą być ze sobą sprzeczne. Wobec tego w postępowaniu niespornym istnieją nie strony, lecz *osoby zainteresowane*. Z pośród osób zainteresowanych wyróżnić należy te, które biorą udział w postępowaniu niespornym. Osoby te są uczestnikami postępowania; (...). Uczestnikiem może jednak stać się każdy, kto w sprawie jest zainteresowany. (...)”²⁸. W kwestii przeprowadzania dowodów z urzędu (art. 28 Projektu (1936)²⁹) motywy ustawodawcze były następujące: „Przepisy o dowodach, zawarte w k.p.c., można odpowiednio stosować w postępowaniu niespornym, jednak pewne zasadnicze odchylenia są konieczne wobec istoty postępowania niespornego. W szczególności (...), sąd nie może oprzeć się wyłącznie na materiale faktycznym, przytoczonym przez uczestników, lecz powinien badać z urzędu, czy istnieją inne fakty, które nie wyszły jeszcze na jaw. Sądowi należy też przyznać moc przeprowadzenia dowodów, choćby wszyscy uczestnicy temu się sprzeciwili (§ 1), sąd może więc przesłuchać świadków albo zarządzić dowód z dokumentów nawet wbrew woli osób biorących udział w postępowaniu. Wreszcie trzeba dać sądowi możliwość korzystania z wszelkich środków, które przyczyniają się do wyjaśnienia istotnych faktów, i dlatego nie można sądu ograniczać w wyborze środków dowodowych, może więc on tedy zarządzić odpowiednie dochodzenie (§ 1). (...)”³⁰.

6. Układ (struktura) Księgi I (pod nazwą „Postanowienia ogólne”) Projektu (1936) Kodeksu postępowania niespornego (liczącej 46 artykułów) był taki, że Księga ta podzielona była na sześć rozdziałów (o rzymskiej numeracji): „I. Przepisy wstępne”, „II. Właściwość sądu i wyłączenie sędziego”, „III. Postępowanie”, „IV. Koszty”, „V. Wykonanie”, „VI. Stosunek do postępowania spornego”.

7. Istotne jest to, że zaprojektowane wówczas (w 1936 r.) przepisy „części ogólnej” postępowania niespornego rzeczywiście zawierały tylko unormowania ogólne, tj. odnoszące się co do wszystkich spraw „niespornych”, o ile przepisy o konkretnym szczególnym postępowaniu niespornym nie stanowiły inaczej. *Lex specialis derogat legi generali*.

nego, którego miejsce pobytu jest nieznanne. § 3. Prokuratoria Generalna Rzeczypospolitej może wziąć udział w obronie interesu publicznego w każdej sprawie i wówczas staje się uczestnikiem”.

²⁸ Projekt (1936), s. 33–34. Wyróżnienia *kursywą* jak w oryginale.

²⁹ Art. 28 Projektu (1936) stanowił, że: „§ 1. Dla wyjaśnienia okoliczności sprawy, sąd z urzędu zarządza przeprowadzenie dowodów. Mogą być przeprowadzone nawet te dowody, którym uczestnicy się sprzeciwili. W razie potrzeby sąd może również zarządzić odpowiednie dochodzenie. § 2. Władze, urzędy, osoby zaufania publicznego oraz instytucje prawa publicznego obowiązane są dostarczyć sądowi informacji na jego żądanie”.

³⁰ Projekt (1936), s. 44–45. Wyróżnienia *kursywą* jak w oryginale.

3. UNIFIKACJA POSTĘPOWANIA NIESPORNego (KODEKS POSTĘPOWANIE NIESPORNego Z 1945 R.)

1. Do wybuchu wojny (1939 r.) wskazany wyżej projekt księgi I Kodeksu postępowania niespornego (i inne projekty, dotyczące postępowania niespornego³¹) nie stały się aktami ustawodawczymi. Dopiero po II wojnie światowej, na podstawie przygotowanych przez Komisję Kodyfikacyjną II RP projektów³², zostały uchwalone (w latach 1945–1947) następujące akty ustawodawcze, dotyczące postępowania niespornego (nieprocesowego): Kodeks postępowania niespornego³³, zawierający wszakże tylko Księgę I pod nazwą „Część ogólna [postępowania niespornego]”, oraz tzw. szczegółowe³⁴ dekrety postępowania niespornego, normujące to postępowanie w sprawach: o ubezwłasnowolnienie³⁵, o uznanie za zmarłego i o stwierdzenie zgonu³⁶, opiekuńczych³⁷, z zakresu prawa rzeczowego³⁸, spadkowych³⁹, depozytowych⁴⁰.

Wszystkie ww. szczegółowe dekrety postępowania niespornego (nieprocesowego) zawierały tożsame ze sobą odesłanie do przepisów części ogólnej postępowania niespornego (nieprocesowego), stanowiące, że w postępowaniu, unormowanym w danym „szczegółowym” dekrete, „stosuje się przepisy części ogólnej kodeksu postępowania niespornego, o ile przepisy poniższe nie stanowią inaczej” (art. 1 każdego z ww. dekretów szczegółowych). Należy mieć na uwadze,

³¹ Komisja Kodyfikacyjna, Podkomisja Postępowania Niespornego. Zeszyt 2. Ogólnego zbioru nr 95. *Treść: I. Projekt księgi drugiej Kodeksu postępowania niespornego. Rozdział o postępowaniu spadkowym. II. Projekt przepisów wprowadzających. Rozdział o postępowaniu spadkowym. III. Uzasadnienie*, Warszawa 1939.

³² J. J. Litauer, *Kodeks postępowania niespornego. Księga I. Część ogólna*, Łódź 1946, s. 3 i n.

³³ Dekret z dnia 18 lipca 1945 r. – Kodeks postępowania niespornego (Dz.U. nr 27, poz. 169); dalej: k.p.n.

³⁴ Określenie szczegółowe „dekrety” uzasadnione jest tym, iż dotyczą one postępowań niespornych, które wg zamierzeń Komisji Kodyfikacyjnej II RP miały znaleźć się w księdze II Kodeksu postępowania niespornego, będącej „częścią szczegółową” tego postępowania. Zob. Projekt (1936), s. 3–5. Stosowne wywoły Komisji są przytoczone wyżej w pkt 2 uw. 3.

³⁵ Dekret z dnia 29 sierpnia 1945 r. w sprawie postępowania o ubezwłasnowolnienie (Dz.U. nr 40, poz. 225).

³⁶ Dekret z dnia 29 sierpnia 1945 r. w sprawie postępowania o uznanie za zmarłego i o stwierdzenie zgonu (Dz.U. nr 40, poz. 226).

³⁷ Dekret z dnia 21 maja 1946 r. o postępowaniu przed władzą opiekuńczą (Dz.U. nr 22, poz. 140). Został on zastąpiony przez ustawę z dnia 27 czerwca 1950 r. o postępowaniu niespornym w sprawach rodzinnych oraz z zakresu kurateli (Dz.U. nr 34, poz. 310).

³⁸ Dekret z dnia 8 listopada 1946 r. o postępowaniu niespornym z zakresu prawa rzeczowego (Dz.U. nr 63, poz. 345).

³⁹ Dekret z dnia 8 listopada 1946 r. o postępowaniu spadkowym (Dz.U. nr 63, poz. 346).

⁴⁰ Dekret z dnia 20 grudnia 1946 r. o postępowaniu dotyczącym złożenia przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego lub na zachowanie (Dz.U. z 1947 r., nr 8, poz. 41).

że art. 4 k.p.n. stanowił, iż: „W przypadkach nieunormowanych w kodeksie niniejszym lub w przepisach szczególnych stosuje się odpowiednio przepisy kodeksu postępowania cywilnego”. Wspomnieć jeszcze należy, że w myśl Kodeksu postępowania niespornego postępowanie przezeń unormowane oparte było na zasadzie uczestnictwa (art. 13 k.p.n.).

Do scalenia ww. dekretów („ogólnego” – k.p.n. i szczegółowych) w ramach jednego Kodeksu postępowania niespornego⁴¹ nie doszło⁴².

2. Każdy z ww. dekretów posiadał wewnętrzną strukturę. Kodeks postępowania niespornego (liczący 55 artykułów) zawierał tylko jedną księgę („Księga I”) pod nazwą „Część ogólna”, która była podzielona na 9 rozdziałów (o rzymskiej numeracji): „I. Przepisy wstępne”, „II. Właściwość sądu i wyłączenie sędziego”, „III. Postępowanie”, „IV. Koszty”, „V. Wykonanie”, „VI. Stosunek do postępowania spornego”, „VII. Przepisy wprowadzające”, „VIII. Przepisy przejściowe” i „IX. Przepisy końcowe”. Jak widać, struktura ta była praktycznie taka sama jak struktura Księgi I k.p.n. przyjęta w Projekcie (1936) (dodano tylko trzy rozdziały zawierające przepisy wprowadzające *sensu largo*⁴³).

Struktury (układy) wszystkich szczegółowych dekretów postępowania niespornego były zróżnicowane: cztery miały strukturę jednoszczeblową⁴⁴, a dwa – dwuszczeblową⁴⁵. Było to uzasadnione wymogiem przejrzystości unormowań ustawy.

3. W ww. dekretach zrealizowano założenie, że w przepisach ogólnych postępowania niespornego (k.p.n.) mają być zawarte tylko przepisy ogólne dla całego tego postępowania (*lex generalis*), tzn. takie, które są wspólne dla wszystkich spraw przekazanych do tego postępowania, a przepisy dotyczące tylko konkretnego typu spraw (np. spadkowej; w tym przepisy szczególne – *lex specialis*) mają być zawarte w danym dekrecie szczegółowym (np. o postępowaniu spadkowym).

⁴¹ Jak wspomniano wyżej, Komisja Kodyfikacyjna II RP przyjęła założenie, że Kodeks postępowania niespornego będzie miał dwie księgi: ogólną i szczegółową.

⁴² Zob. art. IV ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Przepisy wprowadzające kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. nr 43, poz. 297).

⁴³ Por. ustawę z dnia 17 listopada 1964 r. – przepisy wprowadzające kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. nr 43, poz. 297). Struktura tej ustawy jest następująca: ustawa ta podzielona jest na trzy rozdziały: „1. Przepisy ogólne”, „2. Zmiany w przepisach obowiązujących” i „3. Przepisy przechodnie”. Taką samą strukturę ma ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Przepisy wprowadzające kodeks cywilny (Dz.U. nr 16, poz. 94): „I. Przepisy ogólne”, „II. Zmiany w przepisach obowiązujących” i „III. Przepisy przechodnie”, z tym że w ich przypadku numeracja rozdziałów jest rzymska, a nie arabska. Numeracja artykułów w obu tych ustawach jest rzymska.

⁴⁴ Dekrety o postępowaniach w sprawach: o ubezwłasnowolnienie (6 rozdziałów); o uznanie za zmarłego i o stwierdzenie zgonu (5 rozdziałów); z zakresu prawa rzeczowego (9 rozdziałów); opiekuńczych (4 działy).

⁴⁵ Dekrety o postępowaniach: depozytowym (6 rozdziałów; Rozdział II podzielony był na 2 oddziały); spadkowym (4 działy; dział II podzielony był na 14 rozdziałów).

4. KODYFIKACJA POSTĘPOWANIA NIEPROCESOWEGO (K.P.C. Z 1964 R.)

1. Jak wyżej wspomniano, w ramach Kodeksu postępowania cywilnego z 1964 r. ponownie skodyfikowano postępowania procesowe (art. 15 i n.) oraz po raz pierwszy skodyfikowano postępowanie nieprocesowe (art. 506 i n.). Równorzędność oby tych rodzajów postępowania cywilnego (por. art. 13 § 1 i art. 777 § 1 pkt 1 k.p.c.⁴⁶) odzwierciedlała i nadal odzwierciedla struktura Kodeksu (oba te postępowania unormowane są na tym samym szczeblu podziału Kodeksu – w odrębnych księgach). Każde z tych postępowań ma własną część ogólną⁴⁷ i szczegółową⁴⁸.

Istota postępowania nieprocesowego (niespornego) i jego główne zasady konstrukcyjne w gruncie rzeczy były i są nadal takie same, jak to zostało przedstawione w materiałach Komisji Kodyfikacyjnej II RP (Projekt (1936) z uzasadnieniem)⁴⁹. Postępowanie to także i *de lege lata* oparte jest na zasadzie

⁴⁶ Przepisy te stanowią, co następuje: art. 13 § 1 zd. pierwsze k.p.c.: „Sąd rozpoznaje sprawy w procesie, chyba że ustawa stanowi inaczej”; art. 777 § 1 pkt 1 k.p.c.: „§ 1. Tytułami egzekucyjnym są: 1) orzeczenie sądu prawomocne lub podlegające natychmiastowemu wykonaniu, jak również ugoda zawarta przed sądem”. Z zestawienia tych przepisów wynika m.in. to, że dla egzekucji cywilnej nie ma znaczenia to, w którym postępowaniu rozpoznawczym (procesowym czy nieprocesowym) zostało uzyskane orzeczenie sądu będące tytułem egzekucyjnym.

⁴⁷ W przypadku postępowania procesowego są to przepisy zawarte w Tytułach od I do VI Księgi o procesie, a w przypadku postępowania nieprocesowego są to przepisy, zawarte w Tytule I Księgi o tym postępowaniu. Zob. np. H. Dolecki, *Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*, Warszawa 2011, s. 20; K. Weitz, (w:) J. Jodłowski, Z. Resich, J. Lapiere, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2014, s. 39.

⁴⁸ W przypadku postępowania procesowego są to przepisy zawarte w Tytule VII Księgi o procesie, a w przypadku postępowania nieprocesowego są to przepisy zawarte w Tytule II Księgi o tym postępowaniu. Zob. np. H. Dolecki, *Postępowanie...*, s. 20; K. Weitz, (w:) J. Jodłowski, Z. Resich, J. Lapiere, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie...*, s. 39.

⁴⁹ Chodzi o zagadnienia objęte przedstawionym wyżej katalogiem (pkt 2 uw. 3). Przez wiele lat w nauce toczyła się dyskusja w kwestii normatywnego zbliżenia do siebie (scalenia) obu rodzajów postępowania (procesowego i niespornego/nieprocesowego), w której uwzględniano także specyfikę postępowania nieprocesowego. Zob. np.: B. Dobrzański, *Scalenie postępowania spornego z niespornym w projekcie kodeksu postępowania cywilnego*, „Państwo i Prawo” 1960, z. 7, s. 41 i n.; T. Ereciński, *Civil Procedure*, (w:) S. Frankowski (red.), *Introduction to Polish Law*, Kraków 2005, s. 117 i n.; E. Gapska, J. Studzińska, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 2017, s. 35 i n.; K. Korzan, *Teoretyczne podstawy wyodrębnienia postępowania nieprocesowego z sądowego postępowania cywilnego*, (w:) *Zbiór rozpraw z zakresu postępowania cywilnego. Profesorowi Włodzimierzowi Berutowiczowi w 40-lecie pracy naukowej*, Wrocław 1990, s. 63 i n.; A. Mączynski, *Specyfika postępowania nieprocesowego*, (w:) *Proces i prawo. Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Jerzego Jodłowskiego*, Wrocław 1989, s. 403 i n.; M. Sawczuk, *O celach i funkcjach postępowania cywilnego procesowego i nieprocesowego (niespornego)*, (w:) A. Marciniak (red.), *Księga pamiątkowa ku czci Witolda Broniewicza. Symbolae Vitoldo Broniewicz dedicatae*, Łódź 1998, s. 324 i n. W kwestii kryterium rozgraniczenia obu postępowań rozpo-

uczestnictwa (art. 510 k.p.c.)⁵⁰, może być w wypadkach wskazanych w ustawie wszczęte z urzędu (art. 506 k.p.c.), a jego przepisy są tak unormowane, że zapewniają sądowi w większym stopniu niż w procesie ochronę interesu publicznego. W kwestiach nieunormowanych przez przepisy o postępowaniu nieprocesowym (zawartych w części ogólnej i szczegółowej tego postępowania) mają odpowiednie zastosowanie przepisy o procesie (art. 13 § 2 k.p.c.). Nadal obowiązuje ustawowe domniemanie, że sąd rozpoznaje sprawy w procesie, chyba że ustawa przekazuje ją do postępowania nieprocesowego (art. 13 § 1 k.p.c.).

2. W Kodeksie postępowania cywilnego z 1964 r. – w ramach Księgi II pod nazwą „Postępowanie nieprocesowe” (art. 506–694) – wyodrębniono strukturalnie (tak jak założyła to Komisja Kodyfikacyjna II RP) dwie części postępowania nieprocesowego: część ogólną (art. 506–525 k.p.c.) i część szczegółową (art. 526–694 k.p.c.). Jednakże część ogólna (Tytuł I) nie ma wewnętrznej struktury⁵¹ (tak jak było to w Projekcie (1936) i w Kodeksie postępowania niespornego z 1945 r.).

Początkowo, w wersji pierwotnej (1964 r.) przepisy części ogólnej postępowania nieprocesowego (art. 506–525 k.p.c., Tytuł I Księgi II Części I) liczyły 20 artykułów. Obecnie, po dodaniu do nich wskutek wielokrotnych nowelizacji pięciu artykułów (art. 509¹, art. 511¹, art. 518¹, art. 519¹, art. 519² k.p.c.)⁵², liczą one 25 artykułów. *De lege lata* wszystkie te artykuły⁵³ można podzielić na dwie grupy: przepisy, które (dotychczas) nie były nowelizowane (art. 506, art. 508, art. 511, art. 512, art. 513, art. 514, art. 515, art. 517, art. 519, art. 519², art. 520, art. 521, art. 522, art. 523 i art. 524 k.p.c.) oraz przepisy, które były już nowelizowane, z tym że niektóre z nich więcej niż jeden raz (art. 507, art. 509, art. 509¹, art. 510, art. 511¹, art. 516, art. 518, art. 518¹, art. 519¹ i art. 525 k.p.c.)⁵⁴.

znawczych (procesowego i nieprocesowego) zob. także J. Hroboni, *Rozgraniczenie postępowania niespornego i spornego*, „Polski Proces Cywilny” 1934, nr 6, s. 176 i n.; M. Walasik, K. Markiewicz, *Założenia wstępne dotyczące przepisów o postępowaniu nieprocesowym w nowym Kodeksie postępowania cywilnego przyjęte przez zespół problemowy Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego do spraw postępowania cywilnego*, „Przegląd Sądowy” 2012, nr 9, s. 101 i n.

⁵⁰ Zob. w szczególności: P. Ryłski, *Uczestnik postępowania nieprocesowego – zagadnienia konstrukcyjne*, Warszawa 2017, s. 53 i n., oraz wskazana tam literatura. Por. także E. Gapska, J. Studzińska, *Postępowanie...*, s. 141 i n.

⁵¹ C. Tabęcki, *Uwagi do przepisów ogólnych postępowania nieprocesowego zawartych w projekcie k.p.c. z 1964 r.*, „Palestra” 1964, nr 8, s. 15 i n.

⁵² Artykuły te zostały dodane przez następujące ustawy: 1) art. 509¹ – ustawą z dnia 21 sierpnia 1997 r. (Dz.U. nr 117, poz. 752); 2) art. 511¹ – ustawą z dnia 28 lipca 2005 r. (Dz.U. nr 167, poz. 1398); 3) art. 518¹ – ustawą z dnia 21 sierpnia 1997 r. (Dz.U. nr 117, poz. 752); 4) art. 519¹ – ustawą z dnia 1 marca 1996 r. (Dz.U. nr 43, poz. 189); 5) art. 519² – ustawą z dnia 22 lipca 2010 r. (Dz.U. nr 155, poz. 1037).

⁵³ Cztery teksty jedn. z dnia 16 lipca 2018 r. – Kodeksu postępowania cywilnego (Dz.U. z 2018 r., poz. 1360).

⁵⁴ Artykuły te były nowelizowane następującymi ustawami: 1) art. 507 – ustawą z dnia 28 maja 1975 r. (Dz.U. nr 16, poz. 91), ustawą z dnia 18 grudnia 1998 r. (Dz.U. nr 160, poz. 1064), ustawą z dnia 2 lipca 2004 r. (Dz.U. nr 172, poz. 1804); 2) art. 509 – ustawą z dnia 18 kwietnia 1985 r. (Dz.U. nr 20, poz. 86), ustawą z dnia 13 lipca 1990 r. (Dz.U. nr 55, poz. 318), usta-

Niestety, ale nie wszystkie przepisy, jakie znalazły się w części ogólnej postępowania nieprocesowego (art. 506–525 k.p.c.), są rzeczywiście przepisami ogólnymi, tj. takimi, które mają zastosowanie we wszystkich postępowaniach szczegółowych w sprawach nieprocesowych, o ile przepis szczególny nie stanowi inaczej. Tymczasem przepisy, które nie mają charakteru ogólnego, nie powinny być zamieszczone w części ogólnej, lecz w części szczegółowej tego postępowania (czyli w Tytule II Księgi II; art. 526 i n. k.p.c.).

Kwestię tę można zobrazować na przykładzie artykułu normującego skład sądu w postępowaniu nieprocesowym (art. 509 k.p.c.). Otóż, art. 509 k.p.c. w wersji pierwotnej stanowił, że: „W sprawach podlegających rozpoznaniu według przepisów o postępowaniu nieprocesowym orzeka jeden sędzia bez udziału ławników, z wyjątkiem spraw o: 1) pozbawienie władzy rodzicielskiej; 2) udzielenie zezwolenia rodzicom i opiekunom na rozporządzenie majątkiem dziecka; 3) przysposobienie; 4) ubezwłasnowolnienie; 5) dział spadku; 6) stwierdzenie zasiedzenia; 7) zniesienie współwłasności; 8) ustanowienie drogi koniecznej”. *De lege lata*⁵⁵ art. 509 k.p.c. stanowi, że: „Sprawy o przysposobienie w pierwszej instancji sąd rozpoznaje w składzie jednego sędziego i dwóch ławników”. W pierwotnej wersji art. 509 k.p.c. zawierał zarówno unormowanie o charakterze ogólnym („W sprawach podlegających rozpoznaniu według przepisów o postępowaniu nieprocesowym orzeka jeden sędzia bez udziału ławników”), jak i unormowania niemające takiego charakteru („z wyjątkiem spraw o: [wszystkie punkty: od 1 do 8]), które powinny znaleźć się w części szczegółowej postępowania nieprocesowego (tj. w Tytule II; art. 506 i n. k.p.c.)⁵⁶. Obecnie, *de lege lata* art. 509 k.p.c. zawiera unormowanie w kwestii składu sądu będące przepisem

wą z dnia 1 marca 1996 r. (Dz.U. nr 43, poz. 189), ustawą z dnia 1 lipca 2005 r. (Dz.U. nr 169, poz. 1413), ustawą z dnia 15 marca 2007 r. (Dz.U. nr 112, poz. 766), ustawą z dnia 25 czerwca 2015 r. (Dz.U. z 2015 r., poz. 1062); 3) art. 509¹ – ustawą z dnia 11 maja 2001 r. (Dz.U. nr 63, poz. 635), ustawą z dnia 16 listopada 2006 r. (Dz.U. nr 235, poz. 1699), ustawą z dnia 24 sierpnia 2007 r. (Dz.U. nr 181, poz. 1287), ustawą z dnia 15 stycznia 2015 r. (Dz.U. z 2015 r., poz. 218), ustawą z dnia 10 lipca 2015 r. (Dz.U. z 2015 r., poz. 1311); 4) art. 510 – ustawą z dnia 2 lipca 2007 r. (Dz.U. nr 172, poz. 1804); 5) art. 511¹ – ustawą z dnia 17 grudnia 2009 r. (Dz.U. z 2010 r., nr 7, poz. 45); 6) art. 516 – ustawą z dnia 11 maja 2001 r. (Dz.U. nr 63, poz. 635), 7) art. 518 – ustawą z dnia 1 marca 1996 r. (Dz.U. nr 43, poz. 189), ustawą z dnia 24 maja 2000 r. (Dz.U. nr 48, poz. 554), 8) art. 518¹ – ustawą z dnia 24 maja 2000 r. (Dz.U. nr 48, poz. 554), ustawą z dnia 11 maja 2001 r. (Dz.U. nr 63, poz. 635), ustawą z dnia 30 listopada 2000 r. (Dz.U. nr 114, poz. 1193), ustawą z dnia 24 maja 2000 r. (Dz.U. nr 48, poz. 554), ustawą z dnia 11 maja 2001 r. (Dz.U. nr 63, poz. 635), ustawą z dnia 28 lipca 2005 r. (Dz.U. nr 167, poz. 1398); 9) art. 519¹ – ustawą z dnia 24 maja 2000 r. (Dz.U. nr 48, poz. 554), ustawą z dnia 22 grudnia 2004 r. (Dz.U. z 2005 r., nr 13, poz. 98), ustawą z dnia 18 października 2006 r. (Dz.U. nr 208, poz. 1237); 10) art. 525 – ustawą z dnia 29 kwietnia 2010 r. (Dz.U. nr 108, poz. 684), ustawą z dnia 29 sierpnia 2014 r. (Dz.U. z 2014 r., poz. 1296).

⁵⁵ Art. 509 k.p.c. był już sześciokrotnie nowelizowany; zob. poprzedni przypis.

⁵⁶ Takie zestawienie wyjątków powinno znaleźć się w literaturze przedmiotu (podręczniki akademickie; komentarze do ustawy; opracowania monograficzne; artykuły), ale nie w ustawie zawierającej strukturalnie wyodrębnioną część ogólną i część szczegółową.

szczególnym (*lex specialis*), a nie ogólnym (*lex generalis*) i dlatego powinno ono znaleźć się w odpowiednim miejscu części szczegółowej postępowania nieprocesowego (a konkretnie w przepisach Działu II pod nazwą „Sprawy z zakresu prawa rodzinnego, opiekuńczego i kurateli”, w jego Rozdziale 2 pod nazwą „Inne sprawy rodzinne oraz sprawy opiekuńcze”, w Oddziale 3 pod nazwą „Sprawy o przysposobienie” (art. 585 i n. k.p.c.; por. art. 544 § 1 k.p.c. normujący skład sądu w sprawach o ubezwłasnowolnienie)⁵⁷.

Do grupy przepisów zawartych w części ogólnej postępowania nieprocesowego (art. 506–525 k.p.c.), które jednakże nie mają charakteru norm ogólnych⁵⁸ (gdyż nie dotyczą wszystkich spraw „nieprocesowych”, lecz tylko niektórych z nich) i z tego względu powinny znaleźć się w odpowiednich przepisach części szczegółowej tego postępowania, należą: art. 509 normujący skład sądu pierwszej instancji, ale tylko w postępowaniu o przysposobienie; art. 509¹ normujący uprawnienia referendarza sądowego, ale tylko w postępowaniach: wieczysto-księgowym (§ 1), rejestrowym (§ 2), spadkowym (§ 3), depozytowym (§ 4); art. 511¹ normujący kwestię opłaty stałej, ale tylko w postępowaniach wieczysto-księgowym i rejestrowym; art. 518¹ normujący uprawnienia referendarza sądowego, ale tylko w postępowaniach wieczysto-księgowym i rejestrowym; art. 519² § 2–4 k.p.c. normujący kwestię skargi kasacyjnej, ale tylko w sprawach z zakresu prawa rodzinnego, opiekuńczego i kurateli (§ 2), w sprawach rejestrowych (§ 3), w sprawach z zakresu: prawa rzeczowego, postępowania spadkowego i postępowania depozytowego (§ 4).

3. Przepisy części ogólnej postępowania nieprocesowego (art. 506–525 k.p.c.), o czym była mowa wyżej, nie miały i nie mają struktury wewnętrznej⁵⁹. Mając wszakże na uwadze, że do postępowania nieprocesowego mają odpowiednie zastosowanie przepisy o procesie (art. 13 § 2 k.p.c.), korzystniejsze – jak można sądzić – byłoby „powielenie” struktury księgi I o procesie na potrzeby unormowania księgi II o postępowaniu nieprocesowym. Otóż, w ramach księgi I „(Proces)” można – jak wyżej wzmiankowano – wyodrębnić (doktrynalnie) tzw. część ogólną procesu (tzw. proces zwykły), którą tworzą łącznie przepisy art. 15 i n. k.p.c. zawarte w Tytułach od I do VI⁶⁰, oraz tzw. część szczegółową, którą tworzą

⁵⁷ Zaproponowane tu brzmienie art. 509 k.p.c. *de lege ferenda* jest wzorowane na art. 47 § 1 k.p.c. Nie ma potrzeby, aby art. 509 k.p.c. *de lege ferenda* zawierał zwrot „w postępowaniu nieprocesowym”, albowiem to wynika automatycznie z jego lokalizacji w przepisach części ogólnej postępowania nieprocesowego (art. 506–525 k.p.c.). Nie ma też potrzeby dodawania zwrotu, „chyba że przepis szczególnie tak stanowi”, albowiem to wynika już automatycznie z ogólnej zasady prawa (*lex specialis derogat legi generali*) będącej emanacją zasady logiki (tak formalnej, jak i prawniczej).

⁵⁸ Charakteru tych przepisów nie zmienia normowana w nich problematyka.

⁵⁹ Mimo że taką strukturę założyła Komisja Kodyfikacyjna II RP (Projekt (1936)) i że została ona zrealizowana w ramach unifikacji postępowania niespornego w latach 1945–1947.

⁶⁰ Są to następujące tytuły: „I. Sąd”, „II. Prokurator”, „III. Organizacje pozarządowe”, „IIIa. Państwowa Inspekcja Pracy”, „IIIb. Powiatowy (miejski) rzecznik konsumentów”, „IIIc. Pod-

przepisy Tytułu VII pod nazwą „Postępowania odrębne” (art. 425 i n. k.p.c.). Taka struktura automatycznie wymusiłaby zarazem odpowiednią kolejność poszczególnych przepisów części ogólnej postępowania nieprocesowego, zgodną z kolejnością części ogólnej postępowania procesowego, która jest przeciw – ze względu na odesłanie z art. 13 § 2 k.p.c. – wzorcem postępowania nieprocesowego. Tytułem przykładu można wskazać na art. 520 k.p.c. (o kosztach postępowania nieprocesowego). Otóż, przepis o kosztach procesu (art. 98 k.p.c.) zawarty jest po przepisie statuującym główną zasadę konstrukcyjną procesu – zasadę dwustronności (art. 72 k.p.c.), a przed przepisem o pozwie (art. 187 k.p.c.). Stąd płynnie wniosek, że przepis o kosztach postępowania nieprocesowego (art. 520 k.p.c.) powinien znajdować się zaraz po przepisie statuującym główną zasadę konstrukcyjną postępowania nieprocesowego – zasadę uczestnictwa (art. 510 k.p.c.), a przed przepisem normującym kwestię „wniosku o wszczęcie postępowania [nieprocesowego]” (art. 511 k.p.c.).

Niestety, ale kolejność unormowań ogólnych postępowania nieprocesowego nie spełnia tego porządkującego założenia, co mogło mieć – jak można sądzić – także niekorzystny wpływ na umieszczenie w tych unormowaniach przepisów, które nie mają takiego charakteru (o nich była mowa wyżej).

4. Warto jeszcze zwrócić uwagę na przepis normujący sposób wszczęcia postępowania nieprocesowego („na wniosek albo z urzędu”). Otóż, art. 506 k.p.c. stanowił i stanowi (nie był on nowelizowany), że: „Sąd wszczyna postępowanie na wniosek; w wypadkach wskazanych w ustawie sąd może wszcząć postępowanie także z urzędu”. Artykuł ten trafnie wyróżnia dwa sposoby wszczęcia postępowania nieprocesowego, ale jego redakcja jest wadliwa⁶¹. Należy mieć bowiem na uwadze, że w rzeczywistości to nie sąd „wszczyna postępowanie na wniosek”, ale to „zainteresowany” (art. 510 k.p.c.) wszczyna postępowanie nieprocesowe w konkretnej sprawie, składając stosowny wniosek (art. 511 k.p.c.)⁶², a organ procesowy (przewodniczący) przeprowadza badanie formalne i fiskalne złożonego

mioty uprawnione do udziału na podstawie odrębnych przepisów”, „IV. Strony”, „V. Koszty”, „VI. Postępowanie”. W gruncie rzeczy tytuły od II do IIIc mogłyby się znaleźć w ramach obecnego Tytułu IV („Strony”) jako jego działy o numeracji od VI do X.

⁶¹ Niektórzy autorzy zwracają na to uwagę, akcentując, że postępowanie zostaje wszczęte przez zainteresowanego (wskutek złożenia przez niego stosownego wniosku) albo przez sąd z urzędu. Tak np. W. Broniewicz, I. Kunicki, (w:) W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2016, s. 404–405. Inni autorzy zdają się nie dostrzegać wadliwości art. 506 k.p.c. w tej kwestii i powielają ustawowe sformułowanie, że postępowanie wszczyna sąd – na wniosek albo z urzędu. Tak np.: E. Gapska, J. Studzińska, *Postępowanie...*, s. 315; K. Korzan, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 2004, nb 147; W. Siedlecki, (w:) J. Policzkiwicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 1973, s. 60; W. Siedlecki, Z. Świeboda, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 2001, s. 66.

⁶² Art. 511 k.p.c. zawiera sformułowanie „wniosek o wszczęcie postępowania”, które jest wadliwe w swej istocie, albowiem to zainteresowany wszczyna postępowanie nieprocesowe, składając stosowny wniosek, będący odpowiednikiem pozwu; wniosek taki można by nazwać „wnioskiem głównym” dla odróżnienia od pozostałych wniosków składanych w postępowaniu

wniosku (art. 130 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.) w ramach wszczętego postępowania w konkretnej sprawie nieprocesowej. Jeżeli złożony wniosek nie ma (istotnych) braków, to postępowanie toczy się dalej, aż do jego zakończenia orzeczeniem sądowym (merytorycznym, ewentualnie proceduralnym o odrzuceniu wniosku albo o umorzeniu postępowania). W przypadku wystąpienia istotnych braków formalnych lub fiskalnych dalszy tok postępowania zależy od tego, czy te braki zostaną w terminie ustawowym skutecznie usunięte (wówczas postępowanie toczy się dalej), czy też tak się nie stanie (wówczas postępowanie kończy się zwrotem wniosku, a zwrot ten nie wywołuje żadnych skutków prawnych związanych z wytoczeniem sprawy przez zainteresowanego).

Brzmienie art. 506 k.p.c. jest „kalką ustawodawczą” rozwiązania przyjętego przez Komisję Kodyfikacyjną II RP (art. 2 § 1 Projektu (1936)) i wzorowanego na nim rozwiązania przyjętego w art. 2 § 1 k.p.n. z 1945 r. Sęk w tym, że oba te rozwiązania były wadliwe ze względów wyłuszczonej wyżej. Gwoli ścisłości należy nadmienić, że d.k.p.c. z 1930/32 r., do którego odsyłał art. 4 k.p.n., zawierał unormowanie w kwestii badania formalnego i fiskalnego każdego pisma procesowego (art. 141 d.k.p.c.⁶³) tożsamy z unormowaniem art. 130 k.p.c.

Powyższe uwagi dają dostateczną podstawę do sformułowania postulatu *de lege ferenda*, aby art. 506 k.p.c. otrzymał nowe brzmienie, np.: (wariant I) „W wypadkach wskazanych w ustawie sąd może wszcząć postępowanie z urzędu” albo (wariant II) „Postępowanie nieprocesowe wszczyna złożenie stosownego wniosku, zawierającego dokładnie określone żądanie (wniosek główny). W wypadkach wskazanych w ustawie sąd może wszcząć postępowanie z urzędu”. Oczywiście, kwestia nowej redakcji art. 506 k.p.c. to rzecz do dyskusji.

5. Układ części ogólnej postępowania nieprocesowego powinien być dostosowany do istoty tego postępowania i jego głównych zasad konstrukcyjnych⁶⁴. W nauce można spotkać pogląd, że postępowanie nieprocesowe (ze swej istoty) cechuje się większą szybkością i sprężystością niż postępowanie procesowe⁶⁵. Spotkać wszakże można odmienny pogląd, że: „W rzeczywistości owa szybkość

nieprocesowym. Por. Broniewicz, I. Kunicki, (w:) W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie...*, s. 405.

⁶³ Art. 141 d.k.p.c. (z 1930/32 r.) stanowił, że: „§ 1 Jeżeli pismo nie może otrzymać prawidłowego biegu wskutek niezachowania warunków formalnych, wymaganych przez kodeks niniejszy, lub nie jest należycie opłacone, przewodniczący wzywa stronę pod rygorem zwrócenia pisma do stosownego poprawienia lub uzupełnienia w terminie tygodniowym. Na te zarządzenia nie ma zażalenia. § 2. Po bezskutecznym upływie terminu przewodniczący zwróci pismo stronie. § 3. Data wniesienia pisma pozostaje w mocy, jeżeli w terminie braki należycie zostały poprawione lub uzupełnione”.

⁶⁴ Uwaga ta odnosi się także do innych rodzajów postępowań cywilnych (por. art. 13 § 2 k.p.c.), w szczególności do postępowania procesowego i egzekucyjnego.

⁶⁵ K. Lubiński, *Tryb sądowego postępowania rozpoznawczego na tle ustaw o przedsiębiorstwach państwowych i o samorządzie załogi przedsiębiorstwa państwowego*, „Państwo i Prawo” 1986, z. 12, s. 90.

(por. art. 6 k.p.c. odnoszący się do obu trybów), ruchliwość i sprężystość zależą głównie od sędziego-przewodniczącego, pracy sekretariatu i staranności procesowej stron (uczestników postępowania)⁶⁶. W nauce nadal pisze się o zasadzie szybkości postępowania cywilnego (także w nawiązaniu do kwestii formalizmu procesowego⁶⁷), co wydaje się tym bardziej uzasadnione, że stosunkowo niedawno zasada ta uzyskała normatywną podstawę w art. 6 § 2 k.p.c.⁶⁸, stanowiącym, że: „Strony i uczestnicy postępowania obowiązani są przytaczać wszystkie okoliczności faktyczne i dowody bez zwłoki, aby postępowanie mogło być przeprowadzone sprawnie i szybko”. W literaturze przedmiotu przedstawiono wszakże pogląd, aby zaprzestać mówienia o zasadzie szybkości postępowania i konsekwentnie posługiwać się pojęciem postulatu sprawności postępowania (art. 6 § 1 k.p.c.)⁶⁹. Jeżeli postępowanie cywilne jest prowadzone sprawnie (czyli jego czynności w konkretnej sprawie są dokonywane we właściwym miejscu i czasie, tj. ani za wcześnie, ani za późno), to nie jest ono przewlekłe; i odwrotnie: jeżeli postępowanie nie jest prowadzone sprawnie, to jest ono przewlekłe. Inną natomiast kwestią jest to, czy postępowanie (nawet prowadzone sprawnie, czyli niedotknięte przewlekłością⁷⁰) jest krótkotrwałe czy długotrwałe. Ta kwestia poddaje się obiektywnym ocenom. W praktyce obrotu prawnego kwestia tzw. szybkości postępowania jest mocno „skażona” subiektywizmem, nad wyraz często wytwarzającym specyficzną i silną presję na wyniki, wywołującą jakże szkodliwy pośpiech⁷¹. W efekcie tego zjawiska, w bardzo wielu sprawach, osiągnięta jest szybkość, ale nie sprawność postępowania, i to często „ze szkodą dla

⁶⁶ A. G. Harla, *W kwestii trybu postępowania w sprawach określonych w art. 691¹ k.p.c.*, „Państwo i Prawo” 1990, z. 7, s. 84.

⁶⁷ T. Zembrzusi, *Formalizm procesowy a skutki wadliwego oznaczenia pisma procesowego spełniającego wymagania środka zaskarżenia*, „Przegląd Sądowy” 2018, nr 1, s. 6.

⁶⁸ Art. 6 § 2 k.p.c. został dodany ustawą z dnia 16 września 2011 r. (Dz.U. nr 233, poz. 1381).

⁶⁹ A. G. Harla, *Postulat sprawności postępowania cywilnego a kwestia jego szybkości (art. 6 k.p.c.)*, (w:) E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, Ł. Błaszczak (red.), *Kodeks postępowania cywilnego z perspektywy pięćdziesięciolecia jego obowiązywania. Doświadczenia i perspektywy*, Sopot 2016, s. 263 i n.; A. G. Harla, *Obligatoryjna odpowiedź na pozew a sprawność postępowania*, (w:) I. Gil (red.), *Postępowanie cywilne w dobie przemian*, Warszawa 2017, s. 65 i n.; A. G. Harla, *Ciężar wspierania postępowania cywilnego przez strony i uczestników postępowania (art. 6 § 2 k.p.c.)*, (w:) *Ius est a iustitia appellatum. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu*, Warszawa 2017, s. 195 i n.

⁷⁰ Por. art. 45 ust. 1 Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. nr 78, poz. 483, z późn. zm.) statuujący zasadę do rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie oraz przepisy ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki (tekst jedn. Dz.U. z 2018 r., poz. 75). Wydaje się, że nazwa tej ustawy mogłaby być krótsza, np. „ustawa o skardze na przewlekłość postępowania”.

⁷¹ Rzymska premia *Festina lente* („Śpiesz się powoli”) ma odzwierciedlenie w polskim przysłowiu: „Najprędzej błądzi, kto prędko sądzi”. Kierowcy rajdowi mawiają: „Szybkość nie wybacz nikomu”.

wyjaśnienia sprawy” (zob. art. 6 § 1 *in fine* k.p.c.)⁷². W następstwie takiego działania występuje konieczność wniesienia apelacji, a to (siłą rzeczy) przekłada się na zwiększenie nadmiernej długości postępowania⁷³.

5. ZAKOŃCZENIE

1. Zasada spójności (spoistości) ustawy oznacza spójność dwojakiego rodzaju: spójność pomiędzy poszczególnymi unormowaniami danej ustawy oraz spójność pomiędzy lokalizacją poszczególnych unormowań a zasadami dobrej legislacji, nakazującymi, aby w przepisach części ogólnej danej ustawy występowały tylko przepisy o charakterze ogólnym, a w przepisach części szczegółowej – tylko przepisy niebędące przepisami o charakterze ogólnym⁷⁴. Realizacja zasady spójności ma zapewnić optymalną systematyzację i syntetyzację ustawy zarówno na poziomie jej struktury, jak i na poziomie poszczególnych jej unormowań. Tematyczne, systematyzujące i syntetyzujące efekty zasady spójności, choć często trudne do osiągnięcia i nie zawsze od razu widoczne, mają duże znaczenie dla praktyki stosowania prawa. W każdym wypadku analiza spójności ustawy powinna mieć na celu możliwie najpełniejsze usunięcie sprzeczności na obu wyżej wskazanych poziomach.

2. Przedstawiona w niniejszym opracowaniu analiza spójności części ogólnej postępowania nieprocesowego dała dostateczną podstawę do zgłoszenia kilku postulatów *de lege ferenda*, wskazujących na potrzebę przeniesienia z części ogólnej tego postępowania (art. 506–525 k.p.c.) do jego części szczegółowej (art. 526 i n. k.p.c.) tych przepisów, które nie mają charakteru norm ogólnych tego postępowania.

3. Warta rozważenia jest także sugestia, aby w części ogólnej postępowania nieprocesowego kolejność uregulowania poszczególnych zagadnień była zgodna z kolejnością przyjętą w tzw. części ogólnej postępowania procesowego, albowiem

⁷² Art. 6 § 1 k.p.c. stanowi, że: „Sąd powinien przeciwdziałać przewlekaniu postępowania i dążyć do tego, aby rozstrzygnięcie nastąpiło na pierwszym posiedzeniu, jeżeli jest to możliwe bez szkody dla wyjaśnienia sprawy” [wyróżnienie – *A.G.H.*].

⁷³ Spostrzeżenia i wnioski w poruszanej tu kwestii nie opierają się na dokładnych, metodycznych i systematycznych badaniach naukowych (bo w gruncie rzeczy nikt ich nie przeprowadził; badania dotyczące czasu trwania postępowań, liczonego w miesiącach, nie dają informacji w kwestii sprawności i przewlekłości postępowań), ale na życiowej, wieloletniej, dość rozległej i wnikliwej obserwacji praktyki sądowej w sprawach cywilnych poddanej stosownej analizie. Autor (*A.G.H.*) niniejszego opracowania jest nauczycielem akademickim (od 1981 r.) i radcą prawnym (od 1985 r.; odbył także aplikację sądową w latach 1982–1984 zakończoną zdaniem egzaminem sędziowskim w 1984 r.).

⁷⁴ Rzecz w tym, aby nie dać się zwieść doraźnym korzyściom (zazwyczaj złudnym).

to postępowanie jest wzorcem dla postępowania nieprocesowego (ze względu na odesłanie z art. 13 § 2 k.p.c.).

BIBLIOGRAFIA

- Broniewicz W., Kunicki I., (w:) W. Broniewicz, A. Marciniak, I. Kunicki, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2016
- Dobrzański B., *Scalenie postępowania spornego z niespornym w projekcie kodeksu postępowania cywilnego*, „Państwo i Prawo” 1960, z. 7
- Dolecki H., *Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*, Warszawa 2011
- Ereciński T., *Civil Procedure*, (w:) S. Frankowski (red.), *Introduction to Polish Law*, Kraków 2005
- Fierich X., *Unifikacja ustawodawstwa*, (w:) *Dziesięciolecie Polski Odrodzonej. Księga Pamiątkowa 1918–1928*, Kraków–Warszawa 1928
- Gapska E., Studzińska J., *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 2017
- Grodziski S., *Prace nad kodyfikacją i unifikacją polskiego prawa prywatnego (1919–1947)*, 1992, z. 1–4
- Grodziski S., *W osiemdziesięciolecie Komisji Kodyfikacyjnej (Geneza i struktura)*, „Państwo i Prawo” 2000, z. 4
- Grzybowski S., *Zagadnienia kodyfikacyjne polskiego prawa cywilnego (Organizacja i wyniku pracy 1919–1992)*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 1992, z. 1–4
- Harla A. G., *Ciążar wspierania postępowania cywilnego przez strony i uczestników postępowania (art. 6 § 2 k.p.c.)*, (w:) *Ius est a iustitia appellatum. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu*, Warszawa 2017
- Harla A. G., *Obligatoryjna odpowiedź na pozew a sprawność postępowania*, (w:) I. Gil (red.), *Postępowanie cywilne w dobie przemian*, Warszawa 2017
- Harla A. G., *Postulat sprawności postępowania cywilnego a kwestia jego szybkości (art. 6 k.p.c.)*, (w:) E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, Ł. Błaszczak (red.), *Kodeks postępowania cywilnego z perspektywy pięćdziesięciolecia jego obowiązywania. Doświadczenia i perspektywy*, Sopot 2016
- Harla A. G., *Prawo upadłościowe i naprawcze. Zarys wykładu*, Warszawa 2011
- Harla A. G., *Syndyk masy upadłości w polskim prawie cywilnym (materialnym i procesowym)*, Warszawa 2007
- Harla A. G., *W kwestii trybu postępowania w sprawach określonych w art. 691¹ k.p.c.*, „Państwo i Prawo” 1990, z. 7
- Hrobni J., *Rozgraniczenie postępowania niespornego i spornego*, „Polski Proces Cywilny” 1934, nr 6
- Jędrzejewska M., *Ogólne zagadnienia postępowania nieprocesowego w świetle praktyki sądowej i doktryny*, „Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego” 1987, z. 25
- Komisja Kodyfikacyjna, Podkomisja Postępowania Niespornego. Zeszyt 2. Ogólnego zbioru nr 95. *Treść: I. Projekt księgi drugiej Kodeksu postępowania niespornego.*

- Rozdział o postępowaniu spadkowym. II. Projekt przepisów wprowadzających. Rozdział o postępowaniu spadkowym. III. Uzasadnienie*, Warszawa 1939
- Komisja Kodyfikacyjna. Podkomisja Postępowania Niespornego. Zeszyt 1. Ogólnego zbioru nr 89 (Druk z 1.7.1936 r.). *Treść: I. Projekt księgi pierwszej Kodeksu postępowania niespornego, uchwalony w pierwszym czytaniu przez podkomisję postępowania niespornego Komisji Kodyfikacyjnej. II. Uzasadnienie*, Warszawa 1936
- Korzan K., *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 2004
- Korzan K., *Teoretyczne podstawy wyodrębnienia postępowania nieprocesowego z sądowego postępowania cywilnego*, (w:) H. Mądrzak (red.), *Zbiór rozpraw z zakresu postępowania cywilnego. Profesorowi Włodzimierzowi Berutowiczowi w 40-lecie pracy naukowej*, Wrocław 1990
- Litauer J. J., *Kodeks postępowania niespornego. Księga I. Część ogólna*, Łódź 1946
- Lubiński K., *Tryb sądowego postępowania rozpoznawczego na tle ustaw o przedsiębiorstwach państwowych i o samorządzie załogi przedsiębiorstwa państwowego*, „Państwo i Prawo” 1986, z. 12
- Mączyński A., *Specyfika postępowania nieprocesowego*, (w:) *Proces i prawo. Rozprawy prawnicze. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Jerzego Jodłowskiego*, Wrocław 1989
- Rylski P., *Uczestnik postępowania nieprocesowego – zagadnienia konstrukcyjne*, Warszawa 2017
- Sawczuk M., *O celach i funkcjach postępowania cywilnego procesowego i nieprocesowego (niespornego)*, (w:) A. Marciniak (red.), *Księga pamiątkowa ku czci Witolda Broniewicza. Symbolae Vitoldo Broniewicz dedicatae*, Łódź 1998
- Siedlecki W., (w:) J. Policzkiwicz, W. Siedlecki, E. Wengerek, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 1973
- Siedlecki W., Świeboda Z., *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 2001
- Tabęcki C., *Uwagi do przepisów ogólnych postępowania nieprocesowego zawartych w projekcie k.p.c. z 1964 r.*, „Palestra” 1964, nr 8
- Walasik M., Markiewicz K., *Założenia wstępne dotyczące przepisów o postępowaniu nieprocesowym w nowym Kodeksie postępowania cywilnego przyjęte przez zespół problemowy Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego do spraw postępowania cywilnego*, „Przegląd Sądowy” 2012, nr 9
- Wawrzycki J., *Wstęp*, (w:) I. Newton, *Matematyczne zasady filozofii przyrody*, Kraków 2011
- Weitz K., (w:) J. Jodłowski, Z. Resich, J. Lapierre, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz, *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2014
- Włodyka S., *Pojęcie postępowania cywilnego i jego rodzaje*, (w:) J. Jodłowski (red.), *Wstęp do systemu prawa procesowe cywilnego*, Wrocław 1974
- Zembrzuski T., *Formalizm procesowy a skutki wadliwego oznaczenia pisma procesowego spełniającego wymagania środka zaskarżenia*, „Przegląd Sądowy” 2018, nr 1

ARRANGEMENT OF GENERAL PART OF NON-CONTENTIOUS PROCEEDINGS

Summary

The article presents the problems of the arrangement of the part of general non-contentious proceedings (art. 506–525 of the Code of Civil Procedure of 1964 – abbreviation: „c.c.p.”). The scope of this issue includes three issues: the structure (internal division) of this part; the nature of the provisions of this part and their order. Previously, in the Code of Non-Contentious Procedure of 1945, the general part of this procedure had an internal division and contained only general provisions. *De lege lata*, in the Code of Civil Procedure of 1964, the general part of this procedure has no internal division and also contains provisions that are not general norms. These provisions should be transferred to the part of detailed non-contentious proceedings (art. 526 et seq. of the Code of Civil Procedure).

KEYWORDS

civil case, court, code of civil procedure, code of non-contentious proceedings, structure of the act, procedural proceedings, non-contentious proceedings, general part of proceedings, detailed part of the proceedings, principle of bilateral (parties, claimant/plaintiffs – defendant), principle of participation (interested person, applicant – participant)

SŁOWA KLUCZOWE

sprawa cywilna, sąd, Kodeks postępowania cywilnego, Kodeks postępowania niespornego, struktura ustawy, postępowanie procesowe, postępowanie nieprocesowe, część ogólna postępowania, część szczegółowa postępowania, zasada dwustronności (strony, powód – pozwany), zasada uczestnictwa (zainteresowany, wnioskodawca – uczestnik)